

arbejder«, idet administrationen, saavel som det betydelige arbeide med undersøgelser, kartlægning, dyrkningsplaner osv. er frivilligt«.

TIL OVENSTAAENDE skal vi gjøre opmærksom paa, at arbeidet med *undersøgelsesresultater, karter* samt *dyrkningsplaner* og *omkostningsoverslag* ikke udføres af Bergens Myrdrkningsforening som saadan og derfor heller ikke kan siges at henføres under foreningens virksomhed, idet *arbeidet besørages af landbrugsfunktionærerne* (amtsagronomerne), og selv om foreningen derved ikke har nogensomhelst udgifter, saa bliver ialtfald arbeidet udført for det offentliges regning. Det samme vilde være tilfældet, om f. eks. Bergens Myrdrkningsforening anmodede Det norske Myrselskabs sekretær om at undersøge mulighederne for at faa istand torvstrøanlæg i Søndre Bergenhus amt (hvor hidtil ingen saadanne findes). Saadant arbeide vilde heller ikke koste foreningen nogetsomhelst, idet reiseudgifterne m. v. bestrides af Det norske Myrselskabs statsbidrag.

At Bergens Myrdrkningsforening forstaaer at udnytte landbrugsfunktionærernes fagkundskaber er bare bra, og vi er fuldt enig i, hvad foreningen anfører i sit andragende om statsbidrag for næste budgettermin (se 1906/1907 St. prp. nr. 1, hovedpost VIII, side 101):
 »— — — gaardbrugerstanden lærer at sætte pris paa den veiledning, som landbrugsfunktionærerne yder under kartlægning og beregning af de projekterede dyrkningsfelter, samtidig med at nytten og nødvendigheden af, at opdyrkingen sker efter bestemt plan, bliver indlysende. Det er ikke ualmindeligt, at opdyrkingen paabegyndes, *førend* der er tilsagt bidrag, naar blot den interesserede faar anledning til at paabegynde sit arbeide efter optaget kart og beskrivelse«.

„MYRBØNDER“ I NORD-TYSKLAND

AF STIPENDIAT O. GLÆRUM

PAA DE STORE HVIDMOSESTRÆKNINGER i omegnen af Bremen, ja over vidstrakte landskaber i Nordvest-Tyskland drives et jordbrug, der i sit slags er merkeligt.

Jordbunden i disse landskaber bestaar for en væsentlig del af hvidmose — store strækninger af myr og atter myr saa langt øiet kan naa.

Disse efter vore begreber uhyre strækninger gennemskjæres i alle retninger af kanaler, der dels fører vandet fra de afgrøftede myrer til de mindre elve og til Weser, som rolig og majestætisk gennemløber

disse myrlandskaber, dels fører kanalerne det næringsrige Weservand udover milevide strækninger som bevandingsvand.

Kjører man med jernbanen, eller man tager vogn, vil det maaske gaa flere end mig saa, at man undres over, hvor faa huse man ser. Den *ubereiste* nordmand vil maaske spørge sig selv: kan dette være dele af det Tyskland, hvor der bor saa mange millioner; thi toget jager mil efter mil gennem det flade land, hvor røslungen og den blege myruld er de alt herskende, kun nu og da afbrydes ensformigheden af en smal kanal, der smudsig-brun bugter sig frem gennem det graa-brune landskab. Men langt i det fjerne sees skog, og nærmere og nærmere kommer hurtigtoget og standser endelig ved stationen, der lunes af de mægtige trækroner. Man stiger ud, og foran os ligger en nordtysk landsby, eller, om vi vil, en »Moorbauer«-landsby.

Hvor forandret et billede fra den blegrune myr, vi kjørte igjennem, hvor ingen menneskehaand, ledet af menneskevidd, endnu har rullet at forstyrre røslungens og myruldens herredømme.

Landskabet er fladt. Det ligner en størknet, stille havflade; men her i omegnen af landsbyen har menneskenes flid og arbeide, støttet af videnskabelig forskning, forandret den golde hvidmosemyr til bugnende agre, enge og frodige havnegange.

Du vil maaske ikke tro, at dette frodige landskab, disse agre, hvor rugen staar brysthoi, hvor poteter, havre, ja endog frugttrær staar frodige og trivelige, hviler paa den bløde, dissende hvidmose. Jeg troede det ikke første gang. Men tag blot en tur ind i ageren, grav 6—8 tommer ned i jorden, og du træffer nok hvidmosen, saa ren som du ellers finder den paa Nord-Tysklands vilde myrer. Om den dernede er anderledes end i vore mosemyrer, kan vi her gaa forbi og blot bemærke, at denne forskjel ofte er saa liden, at den vanskelig kan sees med blotte øie.

At du gaar paa hvidmose, selv naar du vandrer over disse ypperlige enge og beitemarken, kan du godt kjende; thi den fornægter ikke sin karakter. Tag et lidet hop eller sprang, og bunden dissers og gir efter for fodens tryk. Et interessant syn er det at se, naar buskaper paa hundredevis af kjør kommer »trækkende«, den ene efter den anden langs de lange gjærder, der paa de store myrstrækninger skiller havnegangene fra hverandre. Naar dyrene gaar efter hinanden i saadanne lange rækker bølger og buer hvidmosemyren under dem efter dyrenes forskellige tyngde og skridttakt; men det øvre af græsrodder sterkt gjennemvævede lag holder, saa det er sjelden, at disse havnegange lider synderlig under dyrenes tramp, naar myrens behandling og isaaning er rigtig udført.

Men tilbage til »Myrbonde«-landsbyen, som vi paa vort maal kan kalde den.

Det er som regel flere bønder paa et saadant sted; men undertiden kan ogsaa de enkelte hjem være spredt udover myrfladen, og bebyggelsen faar mere lighed med bebyggelsen her hjemme. I begge

tilfælde omgives de enkelte bondehjem, og i første tilfælde hele landsbyen, med en hel skog af løvtrær, som birk, løn, rogn, ek og hestekastanje. Inde i skogen ligger bondehusene nærmere eller fjernere hverandre, hvert med sin særskilte gaardsplads, der ofte er temmelig sølet og blød paa grund af myrjordens egenskaber i den retning. Heller ikke præges pladsen af synderlig orden i det hele taget; men omgivelserne virker lunt og koseligt paa grund af den sterke, skyggende og vernende skog, og jeg kom til at tænke, kan disse bønder faa træer til at vokse saa godt paa hvidmose, til hygge og nytte for sig og sine,

„Myrbondehus“ fra Nord-Tyskland.

saa skulde det vel ogsaa gaa an hjemme hos os at faa bjerk, rogn o. lg. til at vokse omkring vore bondegaarde. Hvor vilde ikke mange af de trønderske og vestenfjeldske, ja en flæthed af de østfjeldske bondehjem med, se langt mere hyggelige og tiltrækkende ud, dersom de var vernet af en liden klynge træer, mod at de nu staar der som store, hvidmalte kasser paa den snaue bakke.

Myrbondens hus ser ganske imponerende ud; thi fjøs, lade og beboelseshus er bygget sammen under et tag.

Huset er som regel bygget af reisverk og teglsten samt tækket med rughalm. Det er kun en etage, men har paa grund af sin be-

tydelige bredde — fra 12 til 15 m. — og sit steile tag et stort rum over rafterne.

Rummet over rafterne strækker sig udelt over hele husets længde, der kan være fra 15 til 30 m., alt efter brugets størrelse. Paa dette store loft, om man kan kalde det saa, opbevares avlingen af hør, korn og halm.

Avlingen bringes først ind i de underliggende fjøs, og derfra sendes den gennem en stor luge *op* paa dette rum. Kornet maa saa ved træskningen, der foregaar i første etage, sendes samme vei ned igjen. Den samme transport maa selvfølgelig foregaa med foderet; men halmen opbevares som regel i stakke ved siden af huset.

Hovedindgangen, der ofte er den eneste indgang til huset, er altid paa den ene tværvæg.

Vi gaar ind den brede dobbeltdør og befinder os i et temmeligt stort rum, der kun svagt belyses af de smaa vinduer og lyset fra døren. Lukkes denne er her temmelig mørkt.

Paa den anden side staar kjørene med hovederne vendt mod midtgangen. Der findes ingen baaser, og kjørene er bundne til lodret staaende pæle eller stokke, der er fjernede saa langt fra hinanden, at dyrene kan stikke hovederne mellem dem, uden at de dog kan trænge skulderpartiet igennem. Foderet lægges saa paa gulvet i midtgangen, og dyrene kan naa dette ved at stikke hovederne mellem de nævnte pæle.

Bredden af de rum, der begrænses af pælene mod midtgangen og husets sidevæg til den anden side, altsaa det rum, hvor kjørene staar, er ikke meget bredere end dyrenes længde, og det er forbundet med ulempe at gaa bag kjørene. Følgen af denne »fjøskonstruktion« er ogsaa let at se, idet rensligheden ikke er den mest typiske egenskab i disse fjøs.

Paa den anden side af midtgangen er plads for hestene, sauene og svinene. De sidste er dog ofte paa lidt større gaarde i et eget svinehus.

Midtgangen er temmelig bred, en 5—7 m., og gaar fra hovedindgangen hen mod beboelsesrummene, der befinder sig i husets modsatte ende.

I denne gang træskes og renses kornet og tilberedes foderet, og forøvrigt tjener den som arbejdsrum under forskellige beskæftigelser.

I den inderste del af denne midtgang, oppe under loftet eller lemnen, hænger fødevarer som flesk, kjød, pølser m. m. m., saa den gjør ogsaa tjeneste som stabbur.

Vi har nu fra indgangsdøren passeret fjøset, stalden, svinehuset og »stabburet« og nærmer os beboelsesrummene.

Her møder vi først kjøkkenet, der ofte kun maa opfattes som en del af midtgangen i dennes inderste ende mod dagligstuen; men som regel er kjøkkenet skilt fra midtgangen i fjøset ved en væg.

Kjøkkenet har som regel to døre ud i det fri, en paa hver side af huset, foruden at det altid staar i direkte forbindelse med fjøset.

Det eneste jeg skal sige om køkkenet er, at det neppe vilde falde i en ordentlig norsk husmors smag.

Fra køkkenet, der strækker sig over hele husets bredde, gaar døre ind til dagligstue, gjæstestue og soverum. Disse er koselige med sine smaa rum og potteplanter i vindueskarmene.

Gulvene er som oftest bestrøet med et tykt lag fin, hvid sand — noget lignende som bruges i enkelte af vore kystdistrikter.

Da der ofte kun er ét særskilt soverum, er der ogsaa anbragt senge i dagligstuen; men disse er adskilte fra stuen ved hele panelvægge, saa der kun levnes et ganske lidet aabent rum eller hul, hvor igjennem man kan komme op i sengen. En saadan stue faar derfor lighed med en af disse gamle fartøiskahytter, hvor sengepladsene ligesom findes inde i skibssiden.

Det ovenfor skildrede er det sædvanlige bondehjem i disse egne af Tyskland. Der gives selvfølgelig undtagelser, baade tarveligere og bedre udstyrede; men altid er beboelseshusene under samme tag som fjøs og stald og kun adskilt ved en væg, og man kan passere direkte fra fjøset ind i beboelsesrummene. Dette er det faste, typiske træk ved alle saakaldte myrbønders huse i Nordvest-Tyskland, men ogsaa i enkelte andre egne af landet.

Lad os saa gaa ud og se os om paa en myrbøndes eiendom og paa landskabet, han bebor.

Vi tar veien gjennem den frodige skog, der omgir hans hus, og vi staar paa landeveien, der fører til den nærmeste nabolandsby.

Denne vei vil vistnok de fleste norske husmænd finde under al kritik. Den er blød, med dybe hjulspor, men af en betydelig bredde, saa man magelig kan kjøre med tre vogne ved siden af hverandre.

Der gives rigtignok bedre veie; men disse er forholdsvis sjeldne i myrlandskaberne, da man i den løse myrbund og det stengløse landskab maa anvende teglsten til veidække. De brolagte veie er derfor kostbare og danner som regel kun forbindelseslinjerne mellem de større landsbyer og byerne.

Kommen udenfor landsbyens træklynger kan man ret faa et syn for, hvad den menneskelige flid parret med omtanke kan udrette. Saa langt øiet kan naa, strækker de store enge, beitesmarker og rugagre sig, gjennemskaarne paa kryds og tværs af større og mindre kanaler og aabne grøfter. Langt i det fjerne sees atter en liden skog. Som en grøn kuppel hæver den sig over det flade landskab og siger os, at ogsaa der har mennesket seiret over den raa myrs oprindelige herskere.

Vi gaar gjennem de frodige kunstenge og rodtætte beitesmarker, forbi potetagre og rugagre, hvor rugen naar os til skuldrene, og tar endelig et langt hop over en bred grøft. Jorden disser under os ved spranget, for ligesom at minde os om, at vi ikke maa glemme, at vi dog gaar paa myr.

Vi standser her; thi nu er vi kommet til et sted, der er eendommelig i sit slags, hvor saa at sige myrbondens hele bedrift viser sig for os paa et kart; thi her har vi den saakaldte »aftørningskultur«.

Denne bestaar i korthed deri, at man aftar de øverste hvidmose-lag, som ofte er saa friskt, at det kan anvendes til torvstrø. Derpaa stikkes den underliggende brændtorvmyr op til brændtorv, der saa paa vogne og skinnegange transporteres til tørkepladsen. Denne ligger som regel kun en 30—40 m. fra torvtaget.

Rugager og torvgrav.

Fra Hellewegermoor paa ca. 0,75 m. dyb hvidmose og 2—3 m. mægtigt brændtorvlag.

Det, som er det interessante ved et saadant anlæg, er egentlig ikke kun torvtilvirkningen; men et saadant torvtag med sine omgivelser karakteriserer, som allerede paaapeget, hele myrbondens virksomhed; thi oppe paa kanten af torvtaget, med hvidmose til grund, staar ager og eng helt frem til randen. Nede i torvgraven og paa tørkepladsen er hans sønner og døtre beskjæftiget med torvarbejde, og paa den anden side af tørkepladsen, helt ind til denne, altsaa paa den aftørvede myr, staar igjen ager og eng, endnu frodigere end oppe paa hvidmosens kant.

Det blir altsaa et billede saaledes, at efterhvert som hans agerland maa rykke unda for torvtilvirkningen, rykker dog hans agerland efter paa den aftørvede myr.

Jeg maatte tænke paa, hvorledes vore myrer ofte blir behandlet eller slet ikke behandlet, da jeg saa denne planmæssige kultur. Vistnok kan man ogsaa her hjemme se lignende drift anvendt; men i forhold til vore myrrealer er disse tilfælder meget faa.

Myrernes specielle dyrkning skal jeg ikke her komme ind paa, ligesom de andre og bedre arter af myr maa gaaes forbi.

Jeg vil til slutning faa lov til at bemærke, at jeg reiste til udlandet med den tro, og som jeg ved jeg delte med mange andre, at selv i *Tyskland* kunde de egentlige *hvidmosemyrers dyrkning ikke være lønsom*.

Den tro havde jeg, som mange andre, faaet paa forskjellig vis, og det vil maaske gaa flere end mig paa den maade, at man spørger sig selv, om det er sandt, at mange af disse blomstrende landskaber i Nord-Tyskland, og tildels i andre lande, hviler paa hvidmose; thi det er en kjendsgjerning, der ikke kan bestrides, at i disse landskaber ligger ikke kun en eller to gaarde paa hvidmosen; men jordbunden i store, blomstrende bygder bestaar hovedsagelig af hvidmosemyr.

Jeg siger dette, da man ofte hos os fra fremskudt hold hører brugt den tale, at man selv i udlandet dyrker hvidmosemyren kun af libhaberi og ser ikke paa lønsomheden. Det er ikke tilfældet. Jeg skal ikke her komme med udenlandske tal, da disse har mindre interesse for os, men kun bemærke, at *mosemyrernes dyrkning* og anvendelse i forskjellige retninger er den eneste erhvervskilde og eksistensfaktor for tusender af mennesker i disse lande.

Om vi kan gjøre noget lignende her, vil jeg slet ikke paastaa; men jeg kan heller ikke benegte det; thi forholdene her hjemme er meget forskjellige i flere retninger, sammenlignet med sydligere lande, og for nærværende er vel heller ikke hvidmosernes *kultur* den, der kræver vor specielle opmærksomhed, da tusender af maal af langt bedre myrarter og fastmark kan opdyrkes, hvorom vi *ved*, at opdyrkningen vil lønne sig, naar den blir udført paa rigtig maade.

BERGENS MYRDRYKNINGSFORENING

VED FORMANDEN

FORENINGEN disponerer over 4 stærke pløge, som interesserede mænd har foræret, og som udlaaner til nydyrkere, der i den første tid kan have vanskeligt for at skaffe sig alle nødvendige gaardsredskaber. En af disse pløge er for tiden paa udlaan i Nordre Bergenhus amt, de tre øvrige i Søndre Bergenhus amt.

Bergen juni 1906.
